

VERENIGINGSNIEUWS

Lange reeks van zeetrekellingen beschikbaar:

samenvoeging bestanden NZG/Club van Zeetrekwaarnemers en www.trektellen.nl nu een feit

De Club van Zeetrekwaarnemers begon in het begin van de jaren zeventig met het op systematische wijze organiseren en uitvoeren van tellingen van langs de kust trekkende zeevogels ("zeetrekellingen"; Van Dijk & Buurma 1973). De ontwikkeling en toepassing van de zogenaamde "uurtotaalkaart" maakte dat dit al snel een groot succes werd. Vooral de beginjaren waren bovendien spannend als een jongensboek: veel vogelaars konden allerlei nieuwe soorten aan hun lijsten toevoegen en verscheidene soorten zeevogels bleken veel talrijker te zijn dan tot dan toe werd verondersteld.

Nu is het nauwelijks meer voorstelbaar hoe grote hoeveelheden gegevens, zonder computers (want die waren er niet), handmatig verwerkt konden worden. Niet alleen werden de gegevens toch snel verwerkt, maar bovendien verscheen een indrukwekkende serie halfjaarverslagen, waarin de resultaten besproken werden. Ook voor het eerste grote verslag, het zogenaamde "zeetrekboek", werden de gegevens handmatig uitgewerkt en alle figuren werden met de hand getekend (Camphuysen & Van Dijk 1983). De tellingen vonden steeds doorgang, en in de eerste fase van het computertijdperk, toen de gegevens in een grote computer van Staatsbosbeheer werden ingevoerd en geanalyseerd, verscheen een tweede "zeetrekboek" (Platteeuw *et al.* 1994). Toch duurde het nog vele jaren voordat de tellingen ook digitaal konden worden aangeleverd door de waarnemers zelf. De komst van de personal computer vormde niet zozeer de werkelijke revolutie, maar later wel de steeds uitgebreidere mogelijkheden van internet, waardoor waarnemers hun observaties nog de zelfde dag aan een groot publiek kenbaar konden maken. Slimme jongens wisten vervolgens websites te ontwikkelen waardoor de gegevens gemakkelijk konden worden ingevoerd en snel onderling konden worden vergeleken. Trektellen.nl was al snel zo populair, dat veel zeetrekwaarnemers niet meer het nut inzagen van het wat omslachtige invullen van uurtotaalkaarten en het met veel vertraging (of later zelfs helemaal niet meer) terugzien van gezamenlijke resultaten. Hier was wel een probleem ontstaan: wat een 40 jaar durende reeks gegevens had kunnen zijn waren nu twee bestanden met een verschillende structuur en zelfs met een zekere overlap. De NZG/CvZ ging echter niet, of te langzaam, met haar tijd mee,

waardoor de site van trektellen.nl steeds belangrijker werd.

Uiteindelijk is het in goed overleg gekomen tot een bundeling van krachten, waarbij we hebben geprobeerd de goede eigenschappen van beide programma's te versterken en de slechte niet door te zetten. Zo hebben we nu een invoermodule online, gemaakt door Gerard Troost, waar zeetrekgegevens volgens de door NZG/CvZ vurig gewenste standaard kunnen worden ingevoerd (dat wil zeggen per uur, met ruime mogelijkheden voor kleden en leeftijden), terwijl de sexy schermuitvoer van trektellen.nl (samenvattende dagtotalen) gewoon gehandhaafd is gebleven. Men hoeft bovendien niet eens kleden en urengegevens in te voeren, het kan ook volgens de indertijd voor trektellen.nl (voor allerlei soorten trektellingen) ontwikkelde manier. Uiteraard moedigen wij de invoer van gedetailleerde gegevens alleen maar aan: dagritmes en veranderingen in de leeftijdssamenstelling van de verschillende soorten en trekbewegingen kunnen alleen uitgewerkt worden indien de gegevens gedetailleerd worden verzameld en verwerkt.

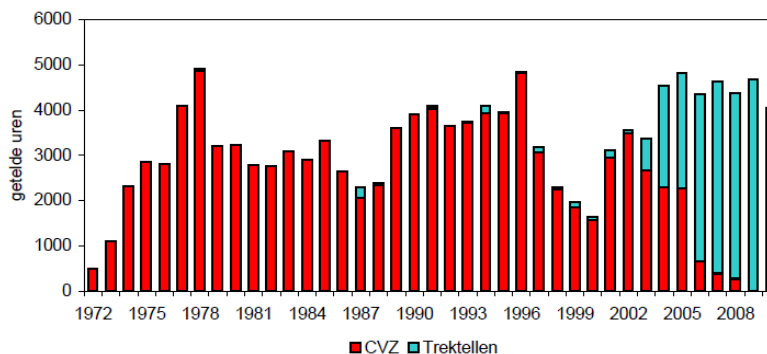
In opdracht van Rijkswaterstaat heeft SOVON Vogelonderzoek Nederland zich sterk gemaakt om de koppeling tot stand te brengen. Sinds 1992 is het Landelijk Meetnet Watervogels onderdeel van het biologisch meetnet van Rijkswaterstaat in het kader van de Monitoring van de Waterstaatkundige Toestand des Lands (MWTL). Het meetnet richt zich op alle watervogels in de Nederlandse wateren en zij worden maandelijks door talloze vrijwilligers en medewerkers van terreinbeherende organisaties, provincies en enkele instituten geteld. De gegevens van het meetnet worden voor allerlei zaken rondom ingrepen, beheer en beleid van de Nederlandse wateren gebruikt. Met de komst van Natura 2000 komt er ook steeds meer behoefte aan gegevens over vogels in de zoute wateren.

Marc van Roomen heeft blijk gegeven van een lange adem door overbelaste personen toch zo ver te krijgen dat een paar vitale stappen gezet werden bij de overdracht van oude gegevens naar het nieuwe systeem. Tevens werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om achterstallig onderhoud te plegen: stapels onverwerkte uurtotaalkaarten werden alsnog "vertoetst". Gerard Troost en Erik van Winden hielden zich met het opschonen en aanpassen van de bestanden en invoermodules bezig, Kees Camphuysen verzorgde de overdracht van de kant van de NZG/CvZ.

Aangepaste invoerroutines van trektellen.nl

Om alle gegevens die door de NZG/CvZ zijn verzameld op te kunnen nemen in de landelijke database van trektellen.nl, moesten er aanpassingen worden gemaakt in de landelijke database en

invoerroutines. Zo werden de kopgegevens uitgebreid met extra velden, waardoor het aantal tellers, het type telling en gedetailleerde weergegevens kunnen worden verwerkt. De invoer van aantallen, per kleed, per leeftijd en per geslacht werd mogelijk gemaakt en het is nu mogelijk om goed duidelijk te maken welke soorten er nu wel en niet geteld werden. Er zijn daarbij verschillen tussen telposten. Het onderscheid tussen 'harde nullen' (niet aanwezig) en 'ontbrekende getallen' (niet op gelet, maar misschien wel aanwezig) is belangrijk voor vrijwel alle onderzoeksdoeleinden. Voor het nauwkeurig bijhouden van nultellingen en ontbrekende getallen, is de beheermodule van de standaard soortenlijsten aangepast. De waarnemer kan nu zelf kiezen, maar wordt ook nadrukkelijk aangemoedigd om aan te geven welke soorten standaard geteld worden en welke niet. Op het invoerscherm van de tellingen is dat nu mogelijk gemaakt.

Figuur 1. Aantal getelde uren in de NZG/CvZ database (rood/donkergrijs) aangevuld met de gegevens uit trektellen.nl (blauw/lichtgrijs).

Gegevensbestanden gecombineerd

In de NZG/CvZ database zaten gegevens van 28 verschillende telposten met een minimum van 17 (Kornwerderzand) en een maximum van 31920 teluren (Scheveningen). Van 19 posten waren inmiddels ook gegevens aan trektellen.nl toegevoegd (minimum 32 uren op Schiermonnikoog, maximaal 6658 uren bij Huisduinen). De in trektellen.nl ingevoerde uren bleken grotendeels complementair aan de uren die via NZG/CvZ zijn aangeleverd, waardoor eindelijk de min

of meer continue reeks van gegevens vanaf 1972 werd gerealiseerd (Fig. 1)

Het lagere aantal uitgevoerde waarnemingsuren eind jaren negentig is vermoedelijk vooral veroorzaakt door een teruglopende motivatie bij de waarnemers in die periode. Na de start van trektellen.nl hebben veel waarnemers er weer zin in gekregen. Het is niet onmogelijk dat met de online invoermodules en de nu volledige beschikbaarheid van gegevens binnen trektellen.nl, oude nog niet verwerkte tellingen uit opschrijfboekjes zullen worden opgezocht om door de waarnemers alsnog aan het bestand te worden toegevoegd.

Afspraken over het gebruik van de database

Tijdens een overleg op 2 December 2010 tussen Kees Camphuysen (NZG/CvZ), Gerard Troost (trektellen.nl), Kees Koffijberg en Marc van Roomen (beiden SOVON) zijn de volgende afspraken gemaakt:

- Er wordt een stichting trektellen.nl opgericht waarin naast vertegenwoordiging vanuit trektellen.nl ook iemand vanuit de NZG/CvZ en SOVON zal worden opgenomen.
- De doelstelling van de stichting is het behartigen van het intellectuele eigendomsrecht van de waarnemers en het stimuleren en mogelijk maken van gebruik van de trekteldata voor wetenschappelijk onderzoek en andere toepassingen.
- Om beheer van de database en blijvende binding van de waarnemers mogelijk te maken zal, afhankelijk van de aard van de vraag en het type gebruiker, een kleine vergoeding worden gerekend voor kosten die gemaakt moeten worden om gegevens te leveren en die in verhouding staat tot de hoeveelheid te leveren data.
- Tussen de stichting trektellen.nl en SOVON zal een samenwerkingsovereenkomst worden gesloten waarin de services die SOVON aan trektellen.nl verleend worden vastgelegd en de mogelijkheden die SOVON heeft voor het gebruik van de data voor haar doelstellingen.

Een eerste resultaat

De geïntegreerde gegevens kunnen voor een groot aantal analyses worden gebruikt, waarbij op landelijke of regionale schaal gewerkt kan worden. Meteen nadat de koppeling tot stand gebracht werd zijn de gegevens voor de eerste keer integraal gebruikt. Ten behoeve van het soortbeschermingsplan voor de bruinvis *Phocoena phocoena* werd een tot en met december 2010 bijgewerkt overzicht gemaakt van de

toegenomen aantallen bruinvissen in de Nederlandse kustwateren. Ofschoon oorspronkelijk opgezet om vogeltrek langs de kust te registreren, is het ontdekken en nauwgezet kwantificeren van het herstel van deze populatie zeezoogdieren in Nederland immers één van de meest spectaculaire resultaten van zeetrekellingen geweest (Camphuysen 2004). Wij hopen dat met deze koppeling de interesse van onze waarnemers gewekt is, om ook zelf eens een analyse te gaan doen. Toenames in talrijkheid, veranderingen in fenologie, jaarlijkse fluctuaties, maar ook het min of meer verdwijnen van soorten in de loop der jaren, kunnen met deze unieke reeks van gegevens onderzocht worden (Camphuysen 2009ab).

Dijk J. van & L.S. Buurma 1973. Overzicht van de passage van zee- en kustvogels gedurende de herfst 1972. CvZ verslag Nr. 1. De Pieper 12(3): 13-25.

Camphuysen C.J. 2004. The return of the harbour porpoise (*Phocoena phocoena*) in Dutch coastal waters. Lutra 47(2): 113-122.

Camphuysen C.J. 2009a. Het gebruik van zeetrekellingen bij de analyse van populatieschommelingen van duikers Gaviidae langs de kust. Sula 22: 1-24.

Camphuysen C.J. 2009b. Het gebruik van zeetrekellingen bij de analyse van populatieschommelingen (2) Dwergmeeuwen *Larus minutus* langs de Nederlandse kust. Sula 22: 49-66.

Platteeuw M., N.F. van der Ham & J.E. den Ouden 1994. Zeetrekellingen in Nederland in de jaren tachtig. Sula 8: 1-203.

Kees Camphuysen (NZG/CvZ) & **Gerard Troost** (Stichting Trektellen.nl)